

Wie veredelt wie?

Veredeling was tot halverwege de 20e eeuw een verrijking door en voor ons mensen. Er ontstond toenemende variatie aan lokaal gekweekte gewassen. 'Deze smaakvollere appels doen het goed op onze bodem en in ons weer.'

De methode van zaaien en selecteren bracht vele rijkdragende vruchtbomen, groenten en kruiden met zich mee. De meest productieve planten domineerden hun plekje op de markt. De industrialisering van de veredeling bracht problemen met zich mee:

- monopolies en patenten werden een trend, waardoor het aantal veredelende mensen of organisaties vermindert (en planten worden de facto bezit van bedrijven);
- door de grootschaligheid krijgen we enorme oppervlakten met heel specifieke uniforme variëteiten, wat risicovol is.
- ontwikkeling van zeer snelle en doelgerichte veredelingsmethoden (genetische modificatie en radioactieve bestraling). Hun effecten of gedragingen op lange termijn zijn nog onbekend.

Terwijl de vroegere veredeling een toename van variatie en diversiteit meebracht, veroorzaakt de huidige industriële veredeling een vermindering van variatie en diversiteit.

Veredeling zou terug een positieve kracht moeten worden, die functioneert zoals de natuur het zelf doet: variatie, inbedding in ecosystemen en versterken van het geheel in plaats van het geheel te verarmen. Veredelen is een methode om planten voor óns interessanter te maken. Vaak niet voor de natuur, of hun eigen vitaliteit of diversiteit, maar het kan wel!

Gecultiveerde vs. wilde natuur

In de natuur keren veredelde planten vaak terug naar hun oorspronkelijke wildvorm. Het behoud van cultivars vraagt dus meestal enige inspanning van ons. We kunnen ze enten of stekken. Bij het uitplanten beschermen we ze vaak van sneller groeiende planten ('onkruid') en ziektes of plagen. Zeker bij grootbloemige cultivars speelt dit mee. Bloemen zijn heel fragiel en het kost de plant veel energie, wat de ziektegevoeligheid verhoogt. Wij willen deze selecties vaak 'bewaren' voor hun culturele waarde en traditie, hun specifieke toepassingen of simpelweg voor het verzamelen. Sommige stinsenplanten zijn dan weer het omgekeerde; in deze categorie zien we planten die gecultiveerd zijn vanwege hun bloei en in tuinen en parken geplaatst zijn. Van daaruit zijn ze verwilderd geraakt in onze natuur. Ze kruisten er met hun wildvorm of namen wilde populaties over. De destijdse aanplant van deze soorten heeft het behoud ervan mede mogelijk gemaakt en sommige 'wilde' bloemen zijn mogelijks ooit 'ontsnapt' aan cultivatie en kozen het vrije pad.

Aansluitend in de discussie over veredeling hadden we het over (invasieve) exoten. Dit denken doen we in termen van ecosystemen, van diversiteit en van regeneratie. Vaak beginnen invasieve exoten in menselijke omgevingen, zoals op bermen of bouwwallen te groeien. Deze soorten maken het geheel sterker, zij kunnen vaak heel goed groeien in snel veranderende omgevingen waar onze inheemse beplantingen het moeilijker hebben. Een diverser ecosysteem is een sterker ecosysteem. Wat met de exoten zelf? Zullen zij zich vermengen in bestaande ecosystemen en de natuurlijke variatie daar vergroten of worden ze uiteindelijk verstoten door de inheemse beplantingen? Momenteel weten we dit nog niet goed, only time will tell.

Zeker met de klimaatcrisis zullen we dit soort van inzichten en principes moeten toepassen om ecosystemen te helpen ontwikkelen waarin wij en ander leven kunnen blijven floreren. Kijk bijvoorbeeld naar onze zeer snel veranderende menselijke omgevingen zoals steden en woonkamers. Hier vinden nieuwe gecultiveerde planten, zoals laanbomen en kamerplanten vaak hun geschikte woonplaats. Ze zijn aangepast door de mens, voor de (directe omgeving van de) mens.

De vraag werd gesteld of het muteren van planten een toevallig of gestuurd proces is. Vindt er een survival van het best aangepaste individu plaats? Of kunnen planten 'bewust' interageren met de lusten en voorkeuren van mens en dier via hun genetische mutaties. Er werden een aantal voorbeelden pro en con aangehaald. Deze materie is echter te complex, we konden geen algemeen besluit formuleren.

Vanuit dit gesprek:

- hoe staan we tegenover (gemeentelijke) initiatieven die diversiteit willen stimuleren met gemengde hagen, wilde bloemenmengsels...?
- hoe staan we tegenover rewilding?
- hoe staan we tegenover veredelde planten en exoten die 'in de natuur' terechtkomen

Hoe delen we deze en andere inzichten met het brede publiek?

- Door zaken te laten zien, te ervaren en te laten nadenken. Dit kan in een bos of in botanische tuinen. Elke plant heeft zijn favoriete microklimaat. Planten zijn momenteel voornamelijk impulsaankopen. Als je een auto of smartphone koopt, dan zoek je er eerst toch over op? Waarom dan niet bij planten? Als je smartphone of auto onderhoud nodig heeft dan neem je hier de tijd voor. Zo ook bij planten!
- Een minimale interesse is wel al aanwezig bij het publiek. Er is interesse in kamerplanten, tuinen, parken, bos en bloemen. Dit zijn een aantal ingangen om het publiek te bereiken.

Via professionals

- Tuinaanleggers kennen niet veel van planten, laat staan van microklimaten. Ze hebben vaak veel administratie en machinewerk. Hun uitgangspunt ligt op de esthetische waarde vaak ten koste van het plantkundige of ecologische.
- Tuin Rangers in sommige gemeenten doen hun best om tuinen meer ecologisch te maken door inheems groen te promoten.
- Tuinbouwscholen hanteren vaak klassieke normen binnen de tuinaanleg.
- VVSG en 'handreikingen' voor de lokale besturen. Bijvoorbeeld over de bloemenkorven en hoe onecologisch die zijn.

Conclusies uit het gesprek

- Veredelde planten vervullen een functie voor ons als mensen: extra smaak (bv. groenten), kleur (bv. bloemen), hoogte (bv. laanbomen) of omgeving (kamerplanten). Op deze manier evolueren planten zij aan zij met mensen. Deze planten kunnen zich aanpassen aan ons en onze snel veranderende omgeving.
- Veredeling kan variatie verhogen of verlagen. Het kan een meerwaarde zijn voor de natuur of juist een verlies aan biodiversiteit betekenen.

- Veredelde planten vergen iets meer onderhoud dan wilde. In een natuurlijke omgeving keren ze meestal terug naar hun wildvorm of is er hybridisatie.

Notities die ook teruggrijpen naar de vorige bijeenkomst

Het gesprek is ook een verkenning van systemisch denken: hoe beïnvloeden planten ons, en hoe beïnvloeden wij planten. 'Wij zijn de werklieden van het gras.'

Kennis van planten evolueert en groeit fel. De interesse bij het publiek is groot. Boekhandels hebben aparte tafels voor wat over planten verschijnt.

Gelijktijdig groeit het systemisch denken. We leren om meer te kijken naar de relaties tussen individuen in plaats van enkel het individu zelf. Zo kunnen we grondigere analyses maken.

In deze groeiende kennisbestand over planten, kijken we vaker naar onderlinge interacties en hoe dit bijdraagt aan het bouwen van een ecosysteem. Van daaruit kunnen we zien wat de betekenis van dit ecosysteem is voor het menselijk leven. Planten komen steeds 'dichterbij': ze worden belangrijker, we zien ze in een ander licht.

Het is een hele uitdaging om de betekenis van planten voor ons, of onze nieuwe inzichten over hen aanschouwelijk te maken. Hierbij maken we gebruik van antropomorfe taal, die de eigenheid van planten als andere levensvorm niet correct tot uiting brengt. Dit fascinerende verhaal zorgt wel voor ingangen bij het grote publiek. Onze huidige missie is een zoektocht naar de precieze verwoording om nieuwe inzichten uit te leggen. Dit laat ons diep nadenken over de juiste definitie van zaken die ook op onszelf als mens van toepassing zijn. Het is onze taal die zal moeten groeien, om de planten beter te kunnen verstaan.